

ΧΑΪΔΩ Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΒΑΛΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΡΑΨΑΝΗΣ

Η ιστορία της οικογένειας Βαλάση,¹ όπως είναι γνωστή στη Ραψάνη τους τελευταίους δύο αιώνες, ξεκινάει με την εγκατάσταση του Αθανασίου Βαλάση στην ιστορική κωμόπολη στις αρχές του 18ου αιώνα, χωρίς να έχουμε γραπτές μαρτυρίες γι' αυτό, εκτός από τις διάσπαρτες πληροφορίες που βρέθηκαν στα δημοτολόγια της τέως Κοινότητας Ραψάνης. Ήταν έμπορος από τον Γαλατά της Κωνσταντινούπολης (έχει βρεθεί όμως και το όνομα Βαλάση στην Καλλίπολη)² και εγκατέλειψε την Πόλη λόγω προβλημάτων με τους Οθωμανούς. Είχε τέσσερα παιδιά, ένα αγόρι τον Νίκο, και τρεις κόρες. Η γυναίκα του καταγόταν από την Άνδρο και την γνώρισε σε ένα καπηλειό της Πόλης όπου τραγουδούσε.

Με την άφιξή τους στη Ραψάνη, ασχολούνται με το εμπόριο και τον φωνάζουν ή με το πατριδωνύμιο Πολίτη λόγω της καταγωγής του. Η μουσική παράδοση της οικογένειας, στη Ραψάνη, ξεκινάει από τον γιο του Νίκο, ο οποίος γεννήθηκε στη Ραψάνη στις 8 Νοεμβρίου του 1864 και ασχολούνταν με την μουσική και ιδιαίτερα με το βιολί, πιθανόν με παρότρυνση της μητέρας του που τραγουδούσε. Παντρεύεται με την Ραψανιώτισσα Ευδοκία Γούρα και αποκτούν έντεκα παιδιά, ενώ ασχολείται επαγγελματικά με τη μουσική πηγαίνοντας σε πανηγύρια στη Ραψάνη μόνο, όντας αυτοδίδακτος μουσικός.

Τους αρέσει όλους όμως η μουσική και σιγά-σιγά όλα τα αρσενικά της οικογένειας μαθαίνουν από τον πατέρα τους, αυτοδίδακτα, παραδοσιακά όργανα, ο Θανάσης και ο Γιώργος βιολί, ο Δημήτρης (Δημήτρης) και ο Λευτέρης κλαρίνο και ο Χρήστος λαούτο. Αρχίζουν να πηγαίνουν, υπό την καθοδήγηση του πατέρα τους, σε πανηγύρια και γάμους, στις αρχές της δεκαετίας του 1920, με αρχηγό τους τον Θανάση που τραγουδούσε εκτός από το βιολί που έπαιζε. Οργανοπαίκτες εμπειρικοί δεν ήξεραν νότες και έπαιζαν με τ' αυτί, ακολουθώντας με τον ρυθμό τους τα βήματα του χορευτή.

Κατά την διάρκεια των βαλκανικών πολέμων ο Θανάσης Βαλάσης, γεννημένος το 1899, κατατάσσεται στο στρατό και πηγαίνει στην Μικρά Ασία, παίζοντας μαζί του το βιολί. Εκεί συναντά τον βιολιστή Χρήστο Τσακνάκη από τη Δεσκάτη,³ ο οποίος

1. Οι πληροφορίες προέρχονται από μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις μελών της οικογένειας των Αθανασίου και Δημήτρη Βαλάση, του εγγονού του Νίκου Βαλάση Αντώνη Τσεκούρα, μερικών Ραψανιωτών καθώς και από το αρχείο του Κοψαχειλή και το φωτογραφικό αρχείο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Ραψάνης.

2. Το επώνυμο Βαλάσης, έχει σχέση, μάλλον, με το Βλάσης, με την ανάπτυξη ενός ευφωνικού «α» ανάμεσα στα δύο αρχικά σύμφωνα.

3. Όπως μας γνώρισε ο κ. Κώστας Σπανός, ο Χρήστος Τσακνάκης, γνωστός στη Δεσκάτη ως Λοχίας, υπήρξε ένας εξαιρετικός βιολιστής, ο οποίος απέδιδε με το βιολί του τις φωνές των πουλιών!

του μαθαίνει να διαβάξει νότες. Γυρνώντας στη Ραψάνη παντρεύεται με τη Ραψανιώτισσα Παρασκευή Χολέβα και αποκτάει έξι παιδιά. Στον γάμο του παραβρίσκεται και ο συμπολεμιστής του Χρήστος Τσακνάκης που του έμαθε να διαβάξει τις νότες, τιμώντας τον για τη βοήθεια που του προσέφερε.

Η δύσκολη αγροτική ζωή τον αναγκάζει να αφήσει τις νότες που μελετούσε και αρχίζει ξανά να παίζει με τα αδέρφια, Χρίστο και Μήτσο, σε επαγγελματικό επίπεδο πια, πηγαίνοντας κάθε Σαββατοκύριακο σχεδόν σε γάμους και σε πανηγύρια. Τους φωνάζουν με το παρατσούκλι τους «Θανασακάδες», που το υιοθέτησαν από τον παππού τους Θανάση Βαλάση. Το τακούμι (συγκρότημα τους) είναι πλέον γεγονός και από εκεί και πέρα η φήμη τους μεγαλώνει. Στα πανηγύρια της Ανάληψης, του Αϊ-Λιά, της Αγίας Σωτήρας και της Παναγίας είναι παρόντες πάντα και το μαρτυρούν οι φωτογραφίες που σώθηκαν κατά καιρούς.

**Οι Θανασακάδες στο πανηγύρι των Αγίων Θεοδώρων της Ραψάνης, το 1930.
(Αρχείο Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ραψάνης).**

Ο περιοχές των Γόννων, της Κρανιάς, της Καλλιπεύκης, της Καρυάς, της Ιτέας, του Μακρυχωρίου, του Συκουρίου, της Κουλούρας, των Δελερίων, της Αιγάνης, του Ομολίου και των Αμπελακίων αποτελούν προσφιλή μέρη γι' αυτούς και τα επισκέπτονται όποτε υπάρχει γάμος ή πανηγύρι. Έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970 παίζουν σε όλες αυτές τις περιοχές. Μόνο στον Πυργετό δεν πολυπήγαιναν λόγω της ύπαρξης εκεί του Βάιου Μαλιάρα. «Βγήκα ψηλά στον Όλυμπο», «Να 'χε καεί ο πλάτανος», «Ιτιά», πατινάδες του γάμου «Ωραία Ραψανιώτισσα», «Βιργινάδα», «Πλάτανος», «Πενταγιώτισσα», «Της Ωριάς το Κάστρο», «Κίνησα ο μαύρος κίνησα» και άλλα τσάμικα, συρτά, καλαματιανά, μπεράτια, ζεϊμπέκικα αναφέρει ο Μήτσος Βαλάσης στον Κοψαχειλή ότι έπαιζαν οι Βαλασαίοι.

Ένα χαρακτηριστικό γεγονός, το οποίο αποδεικνύει την δεξιοτεχνία και το μεράκι

τους για τη μουσική, το αφηγούνταν ο Θανάσης Βαλάσης στα παιδιά, τα εγγόνια και τα δισέγγονά του κάθε φορά που τον ρωτούσαν για το βιολί είναι το εξής: Πήγαν σε ένα πανηγύρι στους Γόννους και στο μαγαζί μπαίνει μία παρέα δύσκολη που δεν πλήρωνε πάντα τα όργανα, αν δεν ευχαριστιόταν χορό και έκανε σαματά. Ήταν βλέπεις παρέα γλεντζέδων και με πολλά λεφτά, αλλά ήθελαν καλά όργανα, όχι σωρό. Ο μαγαζάτορας τους ήξερε και αναστέναξε μόλις τους είδε. Οι Βαλασαίοι όμως παρέμειναν ήρεμοι και ύστερα από το πρόσταγμα της παρέας άρχισαν να παίζουν. Σταματούσαν, όταν έβλεπαν τον αρχιχορευτή να κάνει νόημα και ξεκινούσαν πάλι. Έτσι πήγαινε όλο το βράδυ και τα ξημερώματα πληρώθηκαν καλά! Με όλους τους οργανοπαίκτες μάλωνε αυτή η παρέα εκτός από τους Βαλασαίους.

Καθώς περνούν τα χρόνια, ο Χρήστος σταματά να παίζει λαούτο και τη θέση του παίρνει ο Θεοφάνης Βαλάσης, γιος του Θανάση που παίζει μαζί τους για οκτώ χρόνια. Εκτός από τον Θεοφάνη και ο Γιώργος και ο Βασίλης, γιοι του Θανάση και αυτοί προσπαθούν να μάθουν χωρίς επιτυχία. Ο Θανάσης εκτός από το συγκρότημα με τα αδέρφια του αρχίζει να παίζει μερικές φορές και με τον Βάιο Μαλιάρα όποτε ήταν σε κοντινά χωριά καθώς και με τον Τάκη Αργυρούλη, λαουτιέρη της Ραψάνης. Μαθαίνει βιολί στον Βασίλη Μαστρογιάννη, βιολιστή του Μαλιάρα για κάποια χρόνια και συνεχίζει να παίζει μέχρι τα 80 του χρόνια σε πανηγύρια και γάμους. Δεν έφευγε ποτέ αντίρρηση σε όποιον του ζητούσε να παίζει βιολί, τόση αγάπη το είχε. Το 1975 πεθαίνει η γυναίκα του και κατεβαίνει στη Λάρισα. Συνεχίζει να παίζει στις οικογενειακές συγκεντρώσεις και στα εγγόνια του βιολί, το περίφημο «Μαρς», όπως μας μεταφέρθηκε, μία μελωδία γρήγορη που διασκέδαζε τα εγγόνια του και έψελνε μέχρι τα 94 χρόνια του, οπότε πέθανε στην ενορία του στη Λάρισα, αλλά και στην Ραψάνη όταν ερχόταν τα καλοκαίρια. Ευτυχώς η οικογένεια έχει ηχογραφήσει και μαγνητοσκοπήσει τον Θανάση Βαλάση να παίζει με το πάντα καλοκουρδισμένο του βιολί με περίσσια δεξιοτεχνία, το οποίο σήμερα βρίσκεται στην κατοχή του Θανάση Βαλάση του Θεοφάνη μαζί με το λαούτο του πατέρα του.

Η πρώτη καταγραφή των Βαλασαίων ως παραδοσιακοί οργανοπαίκτες, που είχαν και συγκρότημα, πραγματοποιήθηκε στις αρχές τις δεκαετίας του 1980 από τον μουσικό Στέλιο Κοψαχείλη, ο οποίος το 1984 ίδρυσε το Μουσικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης και εκεί δώρισε τη μουσική του συλλογή.⁴ Στο Μουσείο δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει την λαϊκή παραδοσιακή μουσική της Βόρειας Ελλάδας, μέσα από τους πρωταγωνιστές της, και σ' αυτήν έχουν μία θέση και οι Βαλασαίοι. Θα πρέπει όμως να αναφέρουμε ότι στην έρευνα του Κοψαχείλη υπάρχουν αρκετές μαρτυρίες που δεν επιβεβαιώνονται από την οικογενειακή παράδοση και αρκετές παραλήψεις, επειδή συνάντησε στην επίσκεψη του στη Ραψάνη μόνο ένα μέλος των Βαλασαίων, τον Μήτσο Βαλάση.

Τελειώνοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η οικογενειακή μουσική παράδοση

4. Η έρευνα του Κοψαχείλη δημοσιεύτηκε. Βλ. Στέλιος Ι. Κοψαχείλης, «Λαϊκοί οργανοπαίκτες σε 6 χωριά στα βόρεια της Λάρισας», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 18 (Λάρισα 1990) 152-154.

συνεχίζεται με την εγγονή του Μήτσου Βανέσα που παίζει πιάνο, τις δισεγγονές του Χρήστου οι οποίες συνεχίζουν να παίζουν λαούτο, όπως ο προπάππος τους, αποσπώντας μάλιστα και διεθνείς διακρίσεις, και με τα δισέγγονα Θεοφάνη Βαλάση, που παίζει λαούτο, και Θωμά Πανταζή, που παίζει κιθάρα, από τη μεριά του Θανάση Βαλάση, καθώς και πολλά άλλα μέλη της πολυπληθούς οικογένειας των Βαλασαίων, τα οποία ασχολούνται ερασιτεχνικά με την μουσική.

